

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
М.О.ӘУЕЗОВ АТЫНДАҒЫ ӘДЕБИЕТ ЖӘНЕ ӨНЕР ИНСТИТУТЫ

Қ.Б. Алпысбаева
П.Т. Әуесбаева

ҚОЛЖАЗБА ҚОРЛАРЫНДАҒЫ БАТЫРЛЫҚ ЖЫРЛАРДЫҢ ЖИНАЛУ ТАРИХЫ

Алматы
2017

ӘОЖ 821.512.122.0

КБЖ 83.3 (5 Қаз)

А 45

*ҚР БҒМ Ғылым комитеті М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының
Ғылыми кеңесі шешімімен баспаға ұсынылған*

Кітап ҚР БҒМ ҒК гранттық қаржыландыруы аясында жүзеге асырылған ғылыми-зерттеу
жобасы нәтижелері бойынша дайындалған (мемтіркеу №0112РК02855)

Редакциялық алқа:

Алпысбаева Қ., Ананьева С., Әзібаева Б., Әлбеков Т., П.Әуесбаева, Елеуқенов Ш.,
Күзембаева С., Қалижанов У., Қалиева А., Қирабаев С., Қонаев Д., Қорабай С.,
Қосанов С., Мұқан А., Орда Г., Прәлиева Г., Шалғынбай Ж., Ісімақова А.

Жауапты редактор:

филология ғылымдарының кандидаты Т.Әлбеков

Пікір жазғандар:

*филология ғылымдарының докторы Г.Пірәлі,
филология ғылымдарының кандидаты А.Ақан*

Жауапты шығарушы: Н.Мүрсәлімова

Алпысбаева Қ.Б., Әуесбаева П.Т.

А 45 Қолжазба қорларындағы батырлық жырлардың жиналу тарихы.
Монография. – Алматы, «Әдебиет Әлемі» 2017. – 336 бет.

ISBN 978-601-7414-81-8

Ұжымдық еңбекте «Ғылым ордасы» Ғылыми кітапханасы мен М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының қорларындағы қолжазбаларда, сирек басылымдарда жинақталған батырлық жырлардың жиналу және жариялану тарихы қарастырылды.

Жинақ фольклортанушы, мәтінтанушы, деректанушы, мәдениеттанушы ғалымдарға және жалпы оқырман қауымға арналады, жоғары оқу орны филология факультеттерінің студенттеріне, магистрлер мен PhD докторанттарына оқу құралы ретінде пайдалануға болады.

ӘОЖ 821.512.122.0

КБЖ 83.3 (5 Қаз)

© М.О. Әуезов атындағы

Әдебиет және өнер институты, 2017.

© «Әдебиет Әлемі» баспасы, көркемдеу, 2017.

ISBN 978-601-7414-81-8

ҚОЛЖАЗБА ҚОРЛАРЫНДАҒЫ БАТЫРЛЫҚ ЖЫРЛАРДЫҢ ЖИНАЛУ ТАРИХЫ

КІРІСПЕ

Қазақ халқының ерте заманда жасаған мәдени мұрасының бірі – халықтың ауыз әдебиеті. Жазу-сызу өнері болмаған ерте кезде-ақ қазақ халқы өзінің тұрмыс-тіршілігі, қоғамдық өмірі, шаруашылығы мен кәсібі, қуанышы мен күйініші, дүние танудағы көзқарасы т.б. жайында неше түрлі өлең-жыр, ертегі-әңгіме, мақал-мәтел, аңыздар ойлап шығарған және оларды ауызекі күйінде тудырған. Сондықтан да бұларды халықтың ауызша шығарған көркем шығармасы, даналық сөзі, яғни халық әдебиеті дейміз. Бұл – біздің рухани байлығымыз.

Міне, осы аталған рухани байлықтарымыздың бәрі – ұрақтан-ұрпаққа ауызша жеткен мұралар. Бұлар – көне замандардың ізі, ел басынан өткен елеулі замандардың куәсі, ел басынан өткен елеулі оқиғалардың шежіресі. Бұдан адамның сонау сәбилік дәуірлерінен бергі бар өмірін, тұрмыс-тіршілігі, әдет-ғұрпын т.б. оқып білуге болады.

Қазақ халық әдебиеті мұраларының жиналу, жариялану, насихатталу, зерттелу тарихының кезеңдері ғасырлар тереңіне кетеді. Жалпы түркі тілдес халықтарға, соның ішінде қазақ халқына тән фольклорлық нұсқалар сонау V-VIII ғасырлардың тасқа жазылған жәдігерлері Орхон-Енисей ескерткіштерінен де кездеседі. Әсіресе,

МАЗМҰНЫ

Кіріспе	3
Көне эпос	13
Құламерген жыры	15
Еділ мен Жайық батыр	22
Дотан батыр	25
Батырлық жырлар	28
Алпамыс батыр	28
Қобыланды батыр	50
Қамбар батыр	90
Көрұғлы	119
Едіге батыр	139
Орақ – Мамай	172
Қарасай, Қази	185
Шора батыр	211
Ер Тарғын	228
Ер Сайын	240
Ахметбек-Жүсіпбек. Бозұғлан	248
Бөген батыр	290
Қарабек батыр	295
Жетіген батыр	300
Күреңбай батыр	301
Ноғайлы шалғез батыр	302
Әуелбек батыр	303
Әуез батыр	303
Оралбек батыр	304
«Қырымның қырық батыры» топтамасына енетін жыр үлгілері	306
Шартты қысқартулар	330
Резюме	331
Summary	333